



MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING
JIZZAX FILIALI

**ZAMONAVIY INNOVATSION
TADQIQOTLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
VA RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI:
YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR
RESPUBLIKA ILMIY-TEXNIK
ANJUMAN MATERIALLARI
TO'PLAMI**



**15-16-MAY
2026-YIL**



**Google
Scholar**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB
MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR
VA ISTIQBOLLAR**

*mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
(2026-yil 15-16-may)*

JIZZAX-2026

5. Platonov, N. M. (oilaviy tarbiya va tajovuzkorlik bo'yicha umumiy psixologik tadqiqotlar asosida).
6. Felson, R. B. (1983). Aggression and violence between siblings. *Social Psychology Quarterly*, 46(4), 271–285.
7. Patterson, G. R. (1984). *Coercive family process*. Castalia Publishing Company.
8. Platonov, N. M. (oilaviy mexanizmlar bo'yicha).
9. Sears, R. R. (1961). Relation of early socialization experiences to aggression in middle childhood. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(2), 466–492.
10. Nelson, R. J., & Trainor, B. C. (2007). Neural mechanisms of aggression. *Nature Reviews Neuroscience*, 8(7), 536–546.

SHAXS RIVOJLANISHI NAZARIYALARIDA INTEGRATIV YONDASHUV: KLASSIK MODELLARDAN ZAMONAVIY SINTEZGACHA

Hatamov Sirojiddin Melixozi o'g'li

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali
assistenti

hotamov9393@mail.ru

Ulug'bekova Noila Xojiabar qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali
talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada shaxs rivojlanishi nazariyalarining asosiy yo'nalishlari — psixodinamik, xulq-atvor, gumanistik va kognitiv — tahlil qilinib, ularni integrativ sintez qilish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Erikson, Piaje, Bronfenbrenner va Bandura nazariyalarining kuchli va zaif tomonlari taqqoslanadi. Maqolaning asosiy tezisi shundan iboratki, hech bir yagona nazariya shaxs rivojlanishining murakkab va ko'p o'lchovli jarayonini to'liq tushuntira olmaydi — bu esa integrativ yondashuvning zaruriy ekanligini asoslaydi.

Kalit so'zlar: shaxs rivojlanishi, integrativ psixologiya, psixodinamik nazariya, gumanistik psixologiya, kognitiv rivojlanish, ekologik tizimlar, biopsixososial model.

Psixologiya fanida shaxs rivojlanishi muammosi doimo markaziy o'rinlardan birini egallagan. XX asrda bir-biridan tubdan farqli bir nechta yirik nazariy yo'nalishlar shakllandi: Z.Freydning psixoanalitik nazariyasi, B.Skinnerning xulq-atvorchi modeli, A.Maslowning gumanistik yondashuvi, J.Piajening kognitiv rivojlanish nazariyasi va E.Eriksonning psixososial modeli. Har bir yo'nalish o'z davri uchun muhim ilmiy yutuqlarni ifodalagan bo'lsa-da, bugungi kunda psixologlar turli nazariyalarni bir-birini to'ldiruvchi sifatida ko'rib chiqishga tobora ko'proq moyil bo'lmoqda.

Integrativ psixologiya — turli nazariy maktablar va terapevtik yo'nalishlardan olingan tushuncha hamda usullarni bir izchil tizimga birlashtirish sa'yi-harakatidir [2].

Bu yondashuv amaliy va klinik psixologiyada keng qo'llanilayotgan bo'lsa-da, shaxs rivojlanishi nazariyasi sohasida ham tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolaning maqsadi — asosiy shaxs rivojlanishi nazariyalarini taqqoslab tahlil qilish, ularning kuchli va zaif tomonlarini ko'rsatish hamda zamonaviy integrativ sintez modellarini nazariy jihatdan asoslashdan iborat.

Maqolaning maqsadi — asosiy shaxs rivojlanishi nazariyalarini taqqoslab tahlil qilish, ularning kuchli va zaif tomonlarini ko'rsatish hamda zamonaviy integrativ sintez modellarini nazariy jihatdan asoslashdan iborat. Ushbu tahlil O'zbekiston psixologiya fani uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi, zero milliy kontekstda shaxs rivojlanishi nazariyalarini integrativ tarzda qo'llash tajribasi hali yetarlicha ishlab chiqilmagan

Klassik nazariyalarning taqqosli tahlili. E.Erikson (1968) o'zining psixososial rivojlanish nazariyasida shaxs rivojlanishini butun hayot davomiga- sakkiz bosqichga — cho'zdi va har bir bosqichda ijtimoiy-madaniy omillarning hal qiluvchi rolga alohida urg'u berdi [4]. 'Ishonch — ishonchsizlik'dan tortib 'ego integriteti — umidsizlik'gacha cho'zilgan bu model hozir ham klinik va tadqiqot psixologiyasida keng qo'llanilmoqda. J.Marcia (1966) Erikson nazariyasini rivojlantirib, identifikatsiya maqomlarining to'rt turini — amalgamashgan, muxlif, moratoriy va erishilgan — ilmiy jihatdan asoslab berdi [6].

J.Piajening konstruktivistik yondashuvi — bola bilimni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol quruvchi ekanligini asoslashi — zamonaviy ta'lim psixologiyasiga poydevor bo'ldi [8]. L.Vigotskiy (1978) esa ijtimoiy muloqot va madaniy vositachilikni kognitiv rivojlanishning asosiy manbai sifatida belgiladi [8]. A.Bandura (2001) ning ijtimoiy kognitiv nazariyasida o'zaro determinizm — shaxs, xulq-atvor va muhit o'rtasidagi ikki tomonlama ta'sir — integrativ psixologiyada muhim tushuncha sifatida qolmoqda [5].

A.Maslow (1943, 1954) ehtiyojlar ierarxiyasi nazariyasida shaxs rivojlanishini o'z-o'zini haqiqiylashtirish (self-actualization) sari harakat sifatida talqin qildi. Gumanistik yo'nalish shaxsning ijobiy potentsialini, erkin iroda va shaxsiy o'sishni markazga qo'ydi [8]. Biroq bu yo'nalish ekstremal individualizm va o'lchovlilik muammolari uchun tanqid qilindi.

Bronfenbrenner ekologik tizimlar nazariyasi. U.Bronfenbrenner (1994) ning ekologik tizimlar nazariyasi shaxs rivojlanishiga integrativ yondashuvning eng yaxshi namunasidir. Bronfenbrenner shaxsni bir-biriga o'ralgan tizimlar — mikrotizim, mezotizim, ekzotizim, makrotizim va xronotizim — doirasida rivojlanuvchi sub'ekt sifatida ko'radi. Rosa va Tudge (2013) bu modelni zamonaviy raqamli muhitga moslashtirish bo'yicha muhim nazariy takliflar kiritdi [3].

Bu model psixodinamik, xulq-atvorchilik, gumanistik va kognitiv yondashuvlarning elementlarini birlashtirish imkonini beradi. Mazkur integrativ xususiyat Bronfenbrenner modelini zamonaviy murakkab psixologik hodisalarni — xususan raqamli muhitning shaxs rivojlanishiga ta'sirini — tahlil qilishda ham samarali qo'llash imkonini beradi.[3]

O'z-o'zini belgilash nazariyasi (Self-Determination Theory — SDT; Ryan va Deci, 2017). **Avtonomiya (autonomy)** sog'lom rivojlanish yo'nalishini tavsiflashda, shuningdek to'liq funksionallik (full functioning) va samarali o'z-o'zini boshqarish

(self-regulation)ning muhim xususiyati sifatida markaziy tushunchaga aylangan (Richard M. Ryan, Edward L. Deci & Maarten Vansteenkiste, 2016).

Shaxs **avtonom holatda** bo'lganda, u o'z harakatlarini ixtiyoriylik (volition) va psixologik erkinlik hissi bilan amalga oshiradi. Bunday harakatlar shaxs tomonidan ichki tasdiqlangan (self-endorsed) va ichki qadriyatlari bilan uyg'un (congruent) tarzda boshdan kechiriladi.

Avtonom funksionallik quyidagi xususiyatlar bilan tavsiflanadi:

- ichki ziddiyatning (internal conflict) yo'qligi,
- yuqori moslashuvchanlik (flexibility),
- yuqori darajadagi psixologik farovonlik (well-being).

Aksincha, **avtonomiya buzilishlari (autonomy disturbances)** turli psixologik muammolar va psixopatologiyalarda markaziy rol o'ynaydi (Ryan, 2005; Vansteenkiste & Ryan, 2013).[1]

Integrativ yondashuvning imkoniyatlari va cheklovlari. Integrativ yondashuvning asosiy ustunligi uning moslashuvchanligi va amaliy qo'llanilishidadir. Norcross va Goldfried (2005) ta'kidlaganidek, klinik psixologiyada integratsiya asossiz eklektizm emas — u nazariy izchillikka asoslangan maqsadli sintezdir [9]. Madaniyatlararo taqqoslash tadqiqotlari (Gardiner va Kosmitzki, 2008) shuni ko'rsatdiki, integrativ yondashuv universal modellarga qaraganda turli madaniy kontekstlarda ancha moslashuvchan natijalar beradi. Biroq integratsiya ko'pincha nazariy aniqlikni yo'qotish hisobiga amalga oshirilishi — bu yondashuvning asosiy metodologik cheklovidan biri.

Xulosa qilib aytganda shaxs rivojlanishi nazariyalarini taqqosiy tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, har bir asosiy maktab — psixodinamik, kognitiv, gumanistik, xulq-atvorchilik va ekologik — shaxs rivojlanishining muhim jihatini ochib beradi, ammo yakka holda butun manzarani qamrab ololmaydi. Bronfenbrennning ekologik tizimlar nazariyasi va biopsixososial model hozirda integrativ sintezning eng ishonchli asoslaridan biri sifatida tan olinmoqda. O'zbekiston psixologiya fanida ushbu yo'nalishda milliy va madaniy kontekstni hisobga olgan holda tadqiqotlar o'tkazish katta ilmiy ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy psixologiya uchun muhim vazifa — integrativ yondashuvni nazariy jihatdan izchil va metodologik jihatdan aniq shaklda rivojlantirish. O'zbekiston psixologiya fanida ushbu yo'nalishda milliy va madaniy kontekstni hisobga olgan holda tadqiqotlar o'tkazish katta ilmiy ahamiyat kasb etadi. Xususan, oilaviy tuzilma, mahalla instituti va an'anaviy tarbiya tamoyillarining shaxs rivojlanishiga ta'sirini ekologik tizimlar va biopsixososial model asosida o'rganish istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Guy Roth, Maarten Vansteenkiste and Richard M. Ryan. Integrative emotion regulation: Process and development from a self-determination theory perspective. *Development and Psychopathology* (2019), 1–12
doi:10.1017/S0954579419000403,

2. Kozlov, V.V. Integrative Psychology: the Return to the Subject of Psychology DOI:

10.11621/pir.2009.0012.URL:<https://psychologyinrussia.com/volumes/index.php?article=1492>

3. Oliviya Guy-Evans, Bronfenbrenner's Ecological Systems Theory, URL: https://www.researchgate.net/publication/383500583_Bronfenbrenner's_Ecological_Systems_Theory

4. Zahra Izadikhah, Chris J. Jackson, Natalie Loxton, An integrative approach to personality: Behavioural Approach System, mastery approach orientation and environmental cues in the prediction of work performance, Personality and Individual Differences, Volume 48, Issue 5, URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0191886909005182>

5. Zittoun T. Integrative Perspectives on Human Development: Dynamic and Semiotic. Integr Psychol Behav Sci. 2023 Dec;57(4):1150-1157. doi: 10.1007/s12124-023-09783-y. Epub 2023 Jun 5. PMID: 37273099; PMCID: PMC10622339. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10622339/>

6. https://ebooks.lpude.in/arts/ma-psychology/SEM_1/DPSY549_THEORIES_AND_SYSTEMS_OF_PSYCHOLOGY.pdf

7. <https://esmed.org/self-identity-development-awareness-integration-theory/>

8. https://www.researchgate.net/publication/308779493_Understanding_Personality_Development_An_Integrative_State_Process_Model

9. <https://psychologywriting.com/integrative-perspective-advantages-and-challenges/>

INTERNET VA IJTIMOY TARMOQLARNING INSON PSIXOLOGIYASIGA TA'SIRI

Komilova Aziza Sunatullayevna

O'zMU Jizzax filiali Psixologiya kafedrasida katta o'qituvchisi

Toshmuratova Dilobar Farhod qizi, Abdulakimova Mushtariy Anvar qizi 211-24 guruh talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar psixologiyasiga ta'siri, virtual muloqotning inson ruhiyati, emotsional holati va ijtimoiy xulq-atvoriga ko'rsatadigan ijobiy hamda salbiy ta'sirlari, shuningdek, internetga qaramlik, yolg'izlik hissi, depressiv holatlar va kommunikativ muammolarning kelib chiqish sabablari psixologik jihatlarini yoritilgan.

Kalit so'zlar: Internet, ijtimoiy tarmoqlar, yoshlar psixologiyasi, virtual muloqot, internet qaramligi, depressiya, kommunikatsiya, emotsional holat, psixologik ta'sir, ruhiy salomatlik.

XXI asr axborot texnologiyalari asri sifatida inson hayotining barcha jabhalariga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, internet va ijtimoiy tarmoqlar yoshlar hayotining ajralmas qismiga aylangan. Bugungi kunda yoshlar ta'lim olish, muloqot qilish,